

Веста Малолітнева

докторка юридичних наук, учений секретар
Державної установи “Інститут економіко-правових досліджень
імені В. К. Макутова Національної академії наук України”
(Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9678-1750>
Web of Science: [https://www.webofscience.com/wos/author/
record/D-6314-2018](https://www.webofscience.com/wos/author/record/D-6314-2018)
vestamalolitneva@gmail.com

Олександр Трегуб

кандидат юридичних наук, науковий співробітник
відділу господарсько-правових досліджень проблем
економічної безпеки
Державної установи “Інститут економіко-правових досліджень
імені В. К. Макутова Національної академії наук України”
(Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0660-5783>
alexandr.fispeam@gmail.com

УДК 346.7:349.6

ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТИМУЛЮВАННЯ БІОЕНЕРГЕТИКИ НА ЗАСАДАХ СТАЛОСТІ

АНОТАЦІЯ. В Україні поступово формується нова модель енергетичного простору, яка передбачає відхід від монополізації енергоринків великими виробниками, диверсифікацію джерел енергопостачання, скорочення обсягів використання викопного палива й експлуатації застарілих технологій генерації енергії, пов'язаних із підвищеними екологічними ризиками та виснаженням природних ресурсів. Натепер одним із чільних напрямів трансформації відносин в енергетичному секторі країни є розвиток виробництва енергії з відновлюваних джерел, до яких належить і біомаса. Такий розвиток означає не лише збільшення потужності відновлюваної енергетики загалом і біоенергетики зокрема, що дає можливість вирішувати суто енергетичні завдання, а й істотне покращення екологічних і соціальних характеристик енергетичного сектору. Наявні правові засоби не дають змоги комплексно підійти до цього питання, адже ступінь адаптації законодавства України у сфері відновлюваних джерел енергії до принципів і вимог сталості залишається доволі низьким. У зв'язку з цим пошук правових шляхів узгодження механізму стимулювання біоенергетики з пріоритетами сталого розвитку стає вельми важливим науковим і практичним завданням.

Метою статті є обґрунтування концептуальних підходів та науково-практичних пропозицій щодо правових шляхів підвищення ефективності стимулювання біоенергетики на засадах сталості в контексті особливостей соціально-економічної ситуації в Україні.

Обґрунтовано, що вплив чинника сталості на механізм стимулювання розвитку біоенергетичної галузі в Україні є слабким і недостатньо вираженим. Уточнено, що відсутність у країні спеціальних вимог щодо сталості біопалива унеможливило екологічну та кліматичну трансформацію “зеленого” тарифу, “зелених” аукціонів, податкових, кредитних пільг та інших форм підтримки біоенергетики. Сформульовано теоретичне положення про те, що чітко визначені в законодавстві рамки сталості необхідно одночасно розглядати як межі державної підтримки біоенергетичних проєктів, що забезпечуватиме реальну екологічну спрямованість механізму стимулювання у біоенергетичній сфері.

Аргументовано урахування критеріїв сталості та скорочення викидів парникових газів, встановлених законодавством Європейського Союзу, під час оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання на використанні біомаси із внесенням відповідних змін до Критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання на охорону навколишнього природного середовища. Конкретизовано, що введення в дію цих критеріїв може бути повністю або частково відстрочено принаймні на період воєнного стану, зважаючи на інституційні, технічні, економічні та інші ускладнення, а також першорядні потреби забезпечення енергетичної безпеки країни. Наголошується, що такий відступ від європейського курсу “зеленої” трансформації енергетики є вимушеним, короткочасним і не призведе до зміни довгострокових пріоритетів розвитку України.

Ключові слова: відновлювані джерела енергії; державна підтримка; біомаса; біопаливо; критерії сталості та скорочення викидів парникових газів.

Сьома глобальна ціль сталого розвитку на період до 2030 року, затверджена на саміті Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) у 2015 р. та визнана Указом Президента України в 2019 р.¹, передбачає забезпечення доступної та чистої енергії. Відновлювані джерела енергії (далі – ВДЕ) відіграють провідну роль в отриманні такої енергії. Тому, усвідомлюючи це, більшість країн світу прагне створити якомога сприятливіші умови для розвитку відновлюваної енергетики. Однією з найбільш значущих і перспективних її галузей є біоенергетика, яка функціонує на основі біологічно відновлюваної речовини – біомаси (сировина для виробництва твердого, рідкого та газового біопалива).

Потенціал біоенергетичної галузі у різних регіонах світу стрімко зростає. У 2021 р. світова потужність біоенергетики досягла 143,4 гігават², із яких майже третина (41,8 гігават) припадала на країни Європи³. У 2020 р. біоенергетика забезпечувала близько 19,5 % теплопостачання в Європейському Союзі (далі – ЄС)⁴. В Україні прогрес біоенергетики спостерігається здебільшого в секторі виробництва тепла, тоді як у генерації електрич-

¹ Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>> (дата звернення: 30.03.2023).

² 'Bioenergy capacity worldwide from 2009 to 2021' (Statista) <<https://www.statista.com/statistics/476338/global-capacity-of-total-bioenergy>> (accessed: 30.03.2023).

³ 'Bioenergy capacity in Europe from 2010 to 2021' (Statista) <<https://www.statista.com/statistics/568014/europe-bioenergy-capacity>> (accessed: 30.03.2023).

⁴ 'Share of bioenergy in total heat supply in the European Union from 2015 to 2020' (Statista) <<https://www.statista.com/statistics/1369208/share-of-bioenergy-use-for-heating-in-the-eu>> (accessed: 30.03.2023).

ної енергії тверде, газове та інше біопаливо поки що не відіграє помітної ролі. Зважаючи на це, проєкт Національного плану дій з розвитку відновлюваної енергетики на період до 2030 року (у редакції від 21 вересня 2022 р.) орієнтує на інтенсивне виробництво електричної енергії з біомаси та біогазу⁵, що зрештою сприятиме диверсифікації джерел енергопостачання та стабільній роботі енергосистеми. За прогнозами Міжнародного енергетичного агентства (IEA), до 2050 р. використання сучасної (сталого) біоенергії в світі зросте до 100 ексаджоулів, що дорівнюватиме 20 % загальних потреб в енергії⁶.

Російська воєнна агресія при всьому її деструктивному впливі на енергетичний сектор України слугує потужним каталізатором “зеленої” енергетичної трансформації. І це не дивно, адже будь-яка успішна формула розв’язання проблем енергетичної незалежності та безпеки країни включає масштабний перехід до сталих ВДЕ. Відмова від викопного палива дає змогу не лише мінімізувати ризики застосування проти України енергетичної зброї, а й одночасно зробити вагомий внесок у декарбонізацію та отримати інші екологічні переваги. У цьому контексті варто відзначити прогресивність проєкту Плану відновлення України (розділ “Енергетична безпека”), який пов’язує повоєнну розбудову української енергетики зі створенням конкурентного ринку твердого біопалива, зменшенням податкового навантаження на виробників біоенергії, стимулюванням використання мулових залишків як енергетичної сировини, розширенням фінансування проєктів щодо заміщення природного газу біопаливом та з багатьма іншими біоенергетичними заходами⁷. Додатковим поштовхом для прискорення “зеленої” трансформації енергетики є підписання в лютому 2023 р. Меморандуму про взаєморозуміння між Україною та ЄС щодо стратегічного партнерства у сфері біометану, водню та інших синтетичних газів. Метою Меморандуму є узгодження дій сторін для подолання залежності від імпорту енергоносіїв, а також для ефективнішої реалізації цілей Європейського зеленого курсу та Паризької кліматичної угоди⁸.

У політиці та законодавстві ЄС у сфері ВДЕ простежується чіткий поділ біоенергетики на сталий (або так званий “сучасний”) і несталий сегменти, що здійснюється за допомогою спеціально розроблених із цією метою критеріїв сталості та скорочення викидів парникових газів (далі –

⁵ Про Національний план дій з розвитку відновлюваної енергетики на період до 2030 року (у редакції від 21 вересня 2022 р.): проєкт Розпорядження Кабінету Міністрів України <<https://saec.gov.ua/uk/content/draft-ceo-npdve>> (дата звернення: 30.03.2023).

⁶ Net Zero by 2050. A Roadmap for the Global Energy Sector (International Energy Agency) <<https://www.iea.org/reports/net-zero-by-2050>> (accessed: 30.03.2023).

⁷ Проєкт Плану відновлення України (розділ “Енергетична безпека”) <<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/energy-security.pdf>> (дата звернення: 30.03.2023).

⁸ Меморандум про взаєморозуміння між Україною та ЄС щодо стратегічного партнерства у сфері біометану, водню та інших синтетичних газів <<https://uabio.org/wp-content/uploads/2023/01/Translation-MoU-UA-EU-Ukr.pdf>> (дата звернення: 30.03.2023).

КССВПГ). Ці критерії встановлюються Директивою (ЄС) 2018/2001 про заохочення до використання енергії, виробленої з відновлюваних джерел (далі – Директива (ЄС) 2018/2001)⁹, яку Україна зобов'язана імплементувати відповідно до рішення Ради Міністрів Енергетичного Співтовариства від 30 листопада 2021 р. Поява законодавчих “рамок” сталості біоенергетики відповідає загальноєвропейським та світовим тенденціям і в перспективі потребуватиме перегляду усталених підходів до стимулювання у цій сфері.

У науковій юридичній літературі зачіпаються різні проблемні аспекти стимулювання у сфері ВДЕ. Серед останніх публікацій необхідно відзначити наукові праці О. Кулика, А. Пастух, Е. Рибнікової, Т. Харитонової, Д. Штоди та інших авторів. Особливе значення для цього дослідження мають наукові погляди та підходи Х. Григор'євої щодо закономірностей розвитку системи державного стимулювання у сфері альтернативної енергетики¹⁰. Важливими є також напрацювання О. Колосової, присвячені питанням горизонтальної державної допомоги на використання ВДЕ в ЄС¹¹. Водночас проблематика стимулювання сталого розвитку біоенергетики у вітчизняній юридичній науці предметно не розглядалася, а аспекту сталості стимулюючих заходів не приділялася належна увага. Цим обумовлено актуальність і доцільність проведення дослідження за обраною темою з акцентом на нові підходи законодавства ЄС у цій сфері, умови воєнного стану та пріоритети повоєнної відбудови України.

Метою дослідження є обґрунтування концептуальних підходів та науково-практичних пропозицій щодо правових шляхів підвищення ефективності стимулювання біоенергетики на засадах сталості в контексті особливостей соціально-економічної ситуації в Україні.

Ключовими стимулами для сталого розвитку біоенергетичної галузі як у період воєнного стану, так і на етапі повоєнного відновлення залишатимуться різноманітні форми прямої державної підтримки виробників електричної та теплової енергії з біомаси, що охоплюються поняттям державної допомоги. У законодавчому розумінні державною допомогою суб'єктам господарювання є їхня підтримка у будь-якій формі завдяки державним чи місцевим ресурсам, що спотворює або загрожує спотворенню економічної конкуренції, створюючи переваги для виробництва окремих видів товарів чи провадження окремих видів господарської діяльності. За загальним правилом, державна допомога визнається

⁹ Directive (EU) 2018/2001 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 on the promotion of the use of energy from renewable sources (recast) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2018.328.01.0082.01.ENG> (accessed: 30.03.2023).

¹⁰ Х. Григор'єва, ‘Державне стимулювання альтернативної енергетики: порівняльно-правовий аналіз’ (2021) 4 Юридичний вісник 109-117.

¹¹ О. Колосова, ‘Правові засоби стимулювання розвитку відновлювальних джерел енергії як один із пріоритетних напрямів горизонтальної державної допомоги в Україні’ (2016) 1 Економіка та право 67–71.

недопустимою для конкуренції, якщо інше не встановлено законом¹². Однак державна допомога на розвиток відновлюваної енергетики, що класифікується як різновид допомоги на охорону навколишнього природного середовища, є пріоритетною для держави і суспільства, тому може бути дозволена за умови виконання визначених у законодавстві критеріїв.

Критерії оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання на охорону навколишнього природного середовища були затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2021 р. № 1060. У цих Критеріях поняття “охорона навколишнього природного середовища” вживається у спеціальному значенні й охоплює будь-які дії, спрямовані на усунення або запобігання завданню шкоди навколишньому середовищу або природним ресурсам унаслідок діяльності отримувача допомоги, зменшення ризику завдання такої шкоди, ефективнішого використання природних ресурсів, зокрема й інструменти енергозбереження та використання ВДЕ¹³.

Отже, використання біомаси як відновлюваного джерела енергії може бути інструментом досягнення тих чи інших екологічних цілей. Така умовність пояснюється залежністю екологічних характеристик біоенергетики від багатьох чинників, зокрема виду і кількості біомаси, місця і способів її отримання (виробництва), ефективності технологій генерації біоенергії та ін. Результати багатьох досліджень указують на те, що, попри підтверджені екологічні переваги, біоенергетика не повинна сприйматись як абсолютно “зелена” та екологічно безпечна галузь енергетики. В окремих випадках функціонування біоенергетики негативно позначається на стані вод, ґрунтів, лісів та біорозмаїтті, а також може призводити до збільшення емісії парникових газів¹⁴. Важливим питанням стає чітке окреслення рамок сталості біоенергетики, дотримання яких дає змогу вирішувати протиріччя між різними цілями сталого розвитку при здійсненні виробництва та використанні біомаси. В ідеальному варіанті *рамки сталості необхідно одночасно розглядати як межі державної підтримки біоенергетичних проєктів*, що забезпечуватиме реальну екологічну спрямованість механізму стимулювання у біоенергетичній сфері. Однак питання сталості, значення якого для біоенергетики є беззаперечним, може тимчасово відійти на другий план в умовах

¹² Про державну допомогу суб'єктам господарювання: Закон України від 1 липня 2014 р. № 1555-VII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18#Text>> (дата звернення: 30.03.2023).

¹³ Про затвердження критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання на охорону навколишнього природного середовища: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2021 р. № 1060 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-2021-%D0%BF#Text>> (дата звернення: 30.03.2023).

¹⁴ Y Wu and others, ‘Bioenergy production and environmental impacts’ [2018] 5 (14) Geoscience Letters <https://doi.org/10.1186/s40562-018-0114-y>; SP Andersen, ‘Biomass in the EU Green Deal: Towards consensus on the use of biomass for EU bioenergy: Policy report’ (Institute for European Environmental Policy 2021) 21 <<https://ieep.eu/wp-content/uploads/2022/12/Biomass-in-the-EU-Green-Deal.pdf>> (accessed: 30.03.2023).

воєнного стану та безпрецедентних загроз енергетичній безпеці країни. Такий вимушений, непередбачуваний і, якщо схилитися до оптимістичного сценарію, відносно короткочасний відступ від європейського курсу “зеленої” трансформації енергетики не потягне зміни довгострокових пріоритетів України.

Як уже відзначалося, у законодавстві ЄС існують спеціальні вимоги сталості для біопалива у формі КССВПГ. Директива (ЄС) 2018/2001 встановлює КССВПГ для транспортного біопалива, біорідини, призначеної для виробництва електричної, теплової енергії і охолоджувача, а також частково для твердого і газового біопалива. Застосування цих критеріїв має гарантувати, що виробництво та використання біомаси не суперечитиме цілям зі збереження біорізноманіття, вразливих екосистем, сталого управління лісами, сталого землекористування, а також матиме позитивний вплив на клімат і здійснюватиметься на основі найефективніших технологій (когенерація, уловлювання вуглецю і т. д.)¹⁵.

Наприклад, біопаливо, отримане з харчових і кормових культур, вважається сталим, якщо не пов'язано з високим ризиком побічних змін у землекористуванні. Ці зміни призводять до переміщення виробництва сільськогосподарської продукції на землі, які раніше не оброблялися (торф'яники, пасовища, лісові масиви)¹⁶. Іншим прикладом є вимоги щодо збирання лісової біомаси, які ґрунтуються на правилах сталого управління лісами.

Значення КССВПГ в ЄС полягає у тому, що від їх виконання залежить: урахування енергії, виробленої з біопалива, при визначенні частки енергії з відновлюваних джерел у валовому кінцевому споживанні енергії в ЄС та його країнах-членах; оцінка виконання кожною країною – членом ЄС своїх зобов'язань щодо збільшення частки енергії з відновлюваних джерел у транспортному та інших секторах; *можливість надання фінансової підтримки для споживання біопалива* (курсів наш. – О. Т., В. М.)¹⁷. Інакше кажучи, питання про допустимість чи недопустимість державної допомоги на використання біопалива має включати перевірку виконання КССВПГ.

У своїй статті О. Колосова наголошує на тому, що нормативно-правова база ЄС у сфері державної допомоги сприяє розвитку ВДЕ та захисту навколишнього середовища. Зокрема, ‘ключова ідея полягає у тому, що допомога, направлена на охорону навколишнього середовища, має більше переваг проти її негативного впливу на конкуренцію і внутрішній ринок’¹⁸. Як впливає з настанов Європейської комісії щодо державної

¹⁵ Directive (EU) 2018/2001 (н 9).

¹⁶ ‘EU sustainability criteria for bioenergy’ (European Parliament) <[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/608660/EPRS_BRI\(2017\)608660_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/608660/EPRS_BRI(2017)608660_EN.pdf)> (accessed: 30.03.2023).

¹⁷ Directive (EU) 2018/2001 (н 9).

¹⁸ Колосова (н 11).

допомоги на охорону навколишнього природного середовища та енергетику на 2014–2020 рр., загальною метою допомоги в екологічній сфері є підвищення рівня охорони навколишнього середовища порівняно з рівнем, який був досягнутий за відсутності допомоги. Своєю чергою, допомога в енергетичному секторі спрямована на забезпечення конкурентоспроможної, *сталі* (курсив наш. – О. Т., В. М.) та надійної енергетичної системи¹⁹.

Наприклад, у рамках оцінки схеми допомоги виробникам “зеленої” електроенергії Великого Герцогства Люксембург (ця схема включала “зелений” тариф на постачання електричної енергії з відновлюваних джерел) у розділі “Сумісність із внутрішнім ринком” Європейська комісія зазначила, що державна допомога має сприяти досягненню спільного інтересу. А цілі ЄС у сфері відновлюваної енергетики охоплюються цим інтересом. Європейська комісія також дійшла висновку, що “зелений” тариф сприяє виконанню національних зобов’язань Люксембургу стосовно збільшення частки енергії з відновлюваних джерел, оскільки він підтримує виробництво “зеленої” електроенергії²⁰.

Як уже відзначалося, за законодавством ЄС відповідність біопалива КССВПГ є підставою для врахування біоенергії при визначенні національних часток енергії з відновлювальних джерел у валовому кінцевому споживанні енергії. Біопаливо, що не відповідає вказаним критеріям, не сприяє зростанню національних часток та не є внеском у досягнення спільної мети ЄС щодо споживання енергії з відновлювальних джерел.

Згідно зі ст. 3 Директиви (ЄС) 2018/2001 країни – члени ЄС повинні були колективно забезпечити збільшення частки енергії з відновлюваних джерел у валовому кінцевому споживанні енергії в ЄС щонайменше до 32 % у 2030 р.²¹ Однак для якомога швидшої відмови від російського викопного палива на тлі розв’язаної Росією війни в Україні та глобальної енергетичної кризи ЄС вирішив довести цю наднаціональну мету до 45 % (*REPowerEU Plan* – План стрімкого зниження залежності від російського викопного палива і швидкого просування “зеленого” переходу, ухвалений 18 травня 2022 р.)²². Окрім цього, 14 вересня 2022 р. Європейський Парламент схвалив зміни до Директиви (ЄС) 2018/2001, які

¹⁹ Guidelines on State aid for environmental protection and energy 2014–2020: Communication from the Commission (2014/C 200/01) <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52014XC0628%2801%29>> (accessed: 30.03.2023).

²⁰ State aid SA.37232 2014/NN – Luxembourg. Feed-in tariffs for renewable energy production and other support measures: European Commission decision C(2014) 6433 final <https://ec.europa.eu/competition/state_aid/cases/254319/254319_1613552_16_2.pdf> (accessed: 30.03.2023).

²¹ Directive (EU) 2018/2001 (н 9).

²² REPowerEU Plan: Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions (COM/2022/230 final) <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2022%3A230%3AFIN&qid=1653033742483>> (accessed: 30.03.2023).

мають звужити рамки сталості біоенергетики через посилення КССВПГ²³. Отже, з одного боку, ЄС всіляко заохочує до зростання частки ВДЕ в енергетичному балансі, але, з другого боку, не допускає нехтування екологічними та іншими пріоритетами сталого розвитку²⁴.

Представлені зміни необхідно розглядати у взаємозв'язку з новими Настановами щодо державної допомоги у сфері клімату, охорони навколишнього середовища і розвитку енергетики, які були прийняті Європейською комісією 27 січня 2022 р. Ці Настанови спрямовані на те, щоб правила державної допомоги не перешкоджали цілям Європейського зеленого курсу²⁵, а також на створення основи для підтримки країн – членів ЄС у реалізації цього Курсу цілеспрямованим і економічно ефективним способом²⁶. У зв'язку з цим низка положень документа стосується біоенергетики. Зокрема, у підрозділі “Допомога на відновлювану енергетику” зазначено, що підтримка транспортного біопалива, біорідини, біогазу (включаючи біометан), а також твердого і газового біопалива з біомаси може бути схвалена лише за умови, що відповідні види палива відповідають КССВПГ у Директиві (ЄС) 2018/2001, її імплементаційних або делегованих актах²⁷.

Питання сталості біоенергетики зачіпаються також у Тимчасових кризових правилах надання державної допомоги для підтримки економіки через агресію проти України з боку Росії, які прийняті Європейською комісією 23 березня 2022 р. і тимчасово встановлюють гнучкіші та спрощені правила державної допомоги в умовах важких економічних наслідків російської агресії. Ці Правила регулюють надання такого виду державної допомоги, як допомога на збільшення використання відновлюваної енергії, на її зберігання та на відновлюване тепло, що відповідає *REPowerEU*. Однією з умов надання допомоги є виробництво біогазу та біометану з відходів і залишків, що відповідають КССВПГ згідно зі ст. 29 Директиви (ЄС) 2018/2001 та з Регламентом (ЄС) 2018/841 про включення викидів і поглинання парникових газів унаслідок землекористування, змін у

²³ Amendments adopted to the European Parliament on 14 September 2022 on the proposal for a directive of the European Parliament and of the Council amending Directive (EU) 2018/2001 of the European Parliament and of the Council, Regulation (EU) 2018/1999 of the European Parliament and of the Council and Directive 98/70/EC of the European Parliament and of the Council as regards the promotion of energy from renewable sources, and repealing Council Directive (EU) 2015/652 <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0317_EN.html#ref_2_9> (accessed: 30.03.2023).

²⁴ О Трегуб, ‘Перспективи посилення вимог щодо сталості біопалива в Європейському Союзі та їх значення для України’ (2021) 12 Юридичний науковий електронний журнал 216.

²⁵ New Environmental State Aid Guidelines (Interreg Europe) <<https://www.interregeurope.eu/news-and-events/news/new-environmental-state-aid-guidelines>> (accessed: 30.03.2023).

²⁶ State aid: Commission endorses the new Guidelines on State aid for Climate, Environmental protection and Energy (European Commission) <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_6982> (accessed: 30.03.2023).

²⁷ Guidelines on State aid for climate, environmental protection and energy 2022: Communication from the Commission (2022/C 80/01) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2022.080.01.0001.01.ENG&toc=OJ%3AC%3A2022%3A080%3ATOC> (accessed: 30.03.2023).

землекористуванні та лісівництва у кліматичну та енергетичну базу до 2030 року²⁸.

Отже, аналіз розглянутих документів та останніх змін дає змогу дійти висновку, що в політиці й законодавстві ЄС просувається принцип обмеження стимулювання у галузі відновлюваної енергетики спеціальними вимогами сталості, які постійно переглядаються та посилюються. Для визначення меж стимулювання біоенергетики такими вимогами є КССВПГ, які дають змогу оцінювати ефективність виробництва та використання біомаси з погляду охорони навколишнього середовища, декарбонізації і сталого природокористування.

Теоретичному осмисленню цього принципу сприяють наукові погляди Х. Григор'євої, яка, спираючись на зарубіжний досвід, виділяє закономірності розвитку системи державного стимулювання у сфері альтернативної енергетики. Розвиток цієї системи включає проходження трьох рівнів, а саме економічного (перший рівень), екологічного (другий рівень) та кліматоохоронного (третій рівень). Х. Григор'єва констатує той факт, що українське законодавство у сфері стимулювання альтернативної енергетики розвивається у регресивному напрямі, адже його перехід від економічного до наступного, екологічного, рівня стимулювання так і не відбувся²⁹. У продовження цієї думки можна стверджувати, що відсутність в Україні спеціальних вимог щодо сталості біопалива унеможливорює екологічну та кліматичну трансформацію “зеленого” тарифу, “зелених” аукціонів, податкових, кредитних пільг та інших форм підтримки біоенергетики.

Водночас державне стимулювання виробництва і використання біомаси, що спричиняє несприятливі екологічні та інші наслідки, суперечить узятим Україною зобов'язанням щодо досягнення Цілей сталого розвитку ООН до 2030 р., участі в реалізації Європейського зеленого курсу, виконання екологічної частини Угоди про асоціацію з ЄС та Паризької кліматичної угоди. Необхідно також відзначити, що Стратегія державної екологічної політики України на період до 2030 року розглядає розвиток ВДЕ передусім як інструмент розв'язання екологічних проблем, а не чинник погіршення екологічної ситуації³⁰. Окреслений у цій Стратегії курс є реалістичним за умови екологізації усього механізму стимулювання відновлюваної енергетики, окремим напрямом якої є підпорядкування екологічним принципам та цілям різних форм державної підтримки біоенергетичних проєктів.

²⁸ Temporary Crisis Framework for State Aid measures to support the economy following the aggression against Ukraine by Russia: Communication from the Commission (2022/C 131 I/01) <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02022XC0324%2810%29-20220720>> (accessed: 30.03.2023).

²⁹ Григор'єва (н 10).

³⁰ Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28 лютого 2019 р. № 2697-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>> (дата звернення: 30.03.2023).

Стратегічному курсу державної екологічної політики України відповідає проєкт Плану відновлення України (розділ “Енергетична безпека”), який пов’язує подальший розвиток вітчизняної біоенергетики із економічними чинниками та *відповідністю біомаси критеріям сталості* (курсив наш. – О. Т., В. М.). Цей документ передбачає заміщення природного газу сталим біопаливом і балансування енергомереж через використання когенераційних установок на сталому біопаливі³¹.

Викладене вказує на необхідність урахування КССВПГ під час оцінки допустимості державної допомоги суб’єктам господарювання на використання біомаси із внесенням відповідних змін до Критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб’єктам господарювання на охорону навколишнього природного середовища. Уведення в дію КССВПГ, однак, може бути повністю або частково відстрочено принаймні на період воєнного стану, зважаючи на інституційні, технічні, економічні та інші ускладнення, а також першорядні потреби забезпечення енергетичної безпеки країни.

Висновки. Проведене дослідження показує, що вплив чинника сталості на механізм стимулювання розвитку біоенергетичної галузі в Україні є слабким і недостатньо вираженим. На відміну від ЄС, Україна ще не запровадила спеціальних вимог сталості для біопалива у формі КССВПГ. Як впливає з Директиви (ЄС) 2018/2001, головне завдання цих критеріїв полягає у забезпеченні досягнення біоенергетичних цілей без шкоди для біорізноманіття, вразливих екосистем, сталого управління лісами, сталого землекористування, клімату а також на основі найефективніших доступних технологій.

Ключовим напрямом удосконалення механізму стимулювання розвитку біоенергетики стає встановлення оптимальних меж державної підтримки біоенергетичних проєктів, які доцільно звузити до чітко визначених рамок сталості. Реалізувати цей підхід можливо через застосування КССВПГ при здійсненні оцінки допустимості державної допомоги суб’єктам господарювання на використання біомаси.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

Journal articles

1. Wu Y, Zhao F, Liu S and others, ‘Bioenergy production and environmental impacts’ [2018] 5 (14) Geoscience Letters <<https://doi.org/10.1186/s40562-018-0114-y>> (accessed: 30.03.2023) (in English).

³¹ Проєкт Плану відновлення України (розділ “Енергетична безпека”) (н 7).

2. Hryhorieva Kh, 'Derzhavne stymuliuvannya alternatyvnoi enerhetyky: porivnialno-pravovyi analiz' (2021) 4 Yurydychnyi visnyk 109–17 (in Ukrainian).
3. Kolosova O, 'Pravovi zasoby stymuliuvannya rozvytku vidnovliuvalnykh dzherel enerhii yak odyz iz priorytetnykh napriamiv horizontalnoi derzhavnoi dopomohy v Ukraini' (2016) 1 Ekonomika ta pravo 67–71 (in Ukrainian).
4. Trehub O, 'Perspektyvy posylennia vymoh shchodo stalosti biopalyva v Yevropeiskomu Soiuzi ta yikh znachennia dlia Ukrainy' (2021) 12 Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal 216 (in Ukrainian).

Websites

5. Andersen S P, Allen B, Domingo G C, 'Biomass in the EU Green Deal: Towards consensus on the use of biomass for EU bioenergy' (*IEEP*, 2021) <<https://ieep.eu/wp-content/uploads/2022/12/Biomass-in-the-EU-Green-Deal.pdf>> (accessed: 30.03.2023) (in English).
6. 'Net Zero by 2050. A Roadmap for the Global Energy Sector' (*International Energy Agency*) <<https://www.iea.org/reports/net-zero-by-2050>> (accessed: 30.03.2023) (in English).

Vesta Malolitneva
Oleksandr Trehub

LEGAL ASPECTS OF STIMULATING BIOENERGY ON THE BASIS OF SUSTAINABILITY

ABSTRACT. Ukraine is gradually forming a new model of energy space, which provides for the departure from the monopolization of energy markets by large producers, diversification of energy sources, reduction of fossil fuel use and operation of outdated energy generation technologies associated with increased environmental risks and depletion of natural resources. Currently, one of the leading directions of transformation of relations in the energy sector of the country is to develop energy production from renewable sources, which includes biomass. This development means not only an increase in the capacity of renewable energy in general and bioenergy in particular, which allows solving purely energy problems, but also a significant improvement in the environmental and social characteristics of the energy sector. The available legal means do not allow a comprehensive approach to this issue, because the degree of adaptation of Ukrainian legislation in the field of renewable energy sources to the principles and requirements of sustainability remains quite low. In this regard, the search for legal ways to harmonize the mechanism for stimulating bioenergy with the priorities of sustainable development is becoming a very important scientific and practical task.

The aim of the research is to substantiate conceptual approaches and scientific and practical proposals on legal ways to increase the effectiveness of stimulating bioenergy on the basis of sustainability in the context of the peculiarities of the social and economic situation in Ukraine.

It is demonstrated that the impact of the sustainability factor on the mechanism for stimulating the development of the bioenergy sector in Ukraine is weak and insufficiently pronounced. The authors emphasized that the lack of special requirements for sustainability of biofuels in Ukraine makes impossible the environmental and climate transformation of the feed-in tariff, "green" auctions, tax, credit benefits and other forms of bioenergy support. This paper formulated a theoretical position stating that the framework of

sustainability clearly defined in the legislation should be considered as the limits of state support for bioenergy projects, which will ensure a real environmental orientation of the incentive mechanism in the bioenergy sector.

The consideration of the sustainability and the greenhouse gas emissions saving criteria established by the legislation of the European Union during the assessment of state aid admissibility for biomass use with the introduction of appropriate changes to the Criteria for assessing the admissibility of state aid to economic operators for environmental protection is argued. The authors specified that the implementation of these criteria can be fully or partially postponed at least for the period of martial law, taking into account institutional, technical, economic and other challenges, as well as the primary needs of ensuring the country's energy security. This deviation from the European course of "green" energy transformation is forced, short-term and will not lead to changes in long-term development priorities of Ukraine.

KEYWORDS: renewable energy sources; state support; biomass; biofuel; sustainability and greenhouse gas emissions saving criteria.